

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR SOCHAŘSTVÍ 1

SCULPTURE STUDIO 1

OTUŽILÍ SIRÉNAMI

Hardened by Sirens

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTORKA PRÁCE

AUTHOR

BcA. Pavla Nikitina

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. Mgr. Tomáš Medek

BRNO 2023

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 4 – 10
Abstrakt	s. 4
Úvod	s. 4
„Teď a tady“ válečná 3D reportáž	s. 5
Benteha	s. 6
One – February, two – March, three – April, four – May...	s. 6 – 7
Otužilí sirénami	s. 7 – 8
Závěr	s. 8 – 9
Literatura	s. 10
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 11 – 13

TEXTOVÁ ČÁST

Abstrakt

Diplomová práce „Otužilí sirénami“ se zabývá vyprávěním příběhů z nové etapy rusko-ukrajinské války z roku 2022 skrze sochařskou realizaci. Sochy jsem realizovala na základě 3D skenů jako reportáže z událostí způsobených válkou. Ve své práci navazuji na starší sochařský projekt-studie „5 minut“, který vznikl roku 2019 v rámci bakalářského studia na FaVU VUT s podtitulem „válečná 3D reportáž“. V textové části diplomové práce jsem se mimo jiné také zaměřila i na samotný termín 3D reportáž a možnosti které mi poskytuje jako umělkyni pracující na hranici žánru reportáže a sociálního dokumentu.

The diploma thesis "Hardened by Sirens" focuses on telling stories through sculptural realisation. These stories are taken from the new phase of the Russian-Ukrainian war that started in 2022. I created the sculptures based on 3D scans as a reportage of events caused by the war. In my work, I followed up on an earlier sculptural project-study entitled "5 Minutes", which was created in 2019 in the context of my bachelor's studies at FFA BUT. The sub-heading to the study read "3D war reportage". In the textual part of the master's thesis, I also focus on the concept of 3D reportage and the various possibilities it offers me as an artist working on the border of the genre of reportage and social documentary.

Úvod

3D optické skenování je převedením fyzického objektu do počítačových dat pomocí 3D skeneru. Na základě rychlého snímání dat a velkého počtu snímků za vteřinu je možné zachytit věrný 3D model živé osoby v aktuálním okamžiku. Optickou digitalizaci lze nyní přirovnat k vývoji fotoaparátů v době jejich vzniku: 3D skenování lidí totiž v současné době zatím ještě neumožňuje zachytit realitu bez strnulých lidských póz, neboť v jeho průběhu by měl člověk zůstat bez pohybu. Přesto se snažím, i za aktuálních technických možností, snímat pomocí 3D skeneru pravdivá svědectví jakožto 3D reportáže konkrétního dění. Přesněji řečeno – lidské příběhy odehrávající se právě teď.

Při použití 3D skenování ve své sochařské tvorbě se řídím mnou nastaveným pravidlem zachytit „teď a tady“. Na konci roku 2022 jsem procházela reportážní 3D skeny získané tímto způsobem v jejich chronologickém pořadí. Uvědomila jsem si, že první a poslední mnou naskenované příběhy se ve své vizuální stránce setkávají a uzavírají tak roční kapitolu rusko-ukrajinské války. Inspirací mi byla právě tato náhoda, která mě motivovala oba projekty propojit v jedné instalaci. V teoretické části mé diplomové práce se věnuji tomu, co není na první pohled v této instalaci zřejmé, ale co se odhalí až po hlubším prozkoumání prožité reality roku 2022.

„Teď a tady“ válečná 3D reportáž

„Hlavním cílem obrazového novinářství je činit z nás ze všech očitě svědky událostí a jevů a nutit nás uvědomovat si život i boj, naději i beznaděj, lidskost i nelidskost světa, na jehož tvorbě se podílíme, ať chceme nebo nechceme.“¹

Válka na Ukrajině začala roku 2014: okupace Krymu, invaze ruských vojsk na Donbas, bitva o luhanské letiště, sestřelený Boeing 777 u Doněcku, bitva o doněcké letiště, odkud známe i Kyborgy (*přezdívkou, kterou ruští vojáci dali obráncům doněckého letiště za jejich nezlomnost*) atd. Pak někdy kolem roku 2016 přichází zlom a válka začíná být rutinou jak pro většinu Ukrajinců mimo válečnou zónu, tak pro zbytek světa. Postupně spolu s články mizí z masmédií i individuální příběhy vojáků a jejich rodin. Začínají být vidět pouze stručné statistiky, kde se vojáci a vojačky stávají čísly ve vizuálních schématech zobrazujících jak živé, tak padlé. Tato skutečnost mě přivedla roku 2018 k realizaci projektu s názvem *5 minut* věnovaného ukrajinským veteránům a vojákům ze zóny ATO (*oblast konání antiteroristické operace ukrajinských ozbrojených sil*) s podtitulem *Válečná 3D reportáž*. Pro mě lidé nejsou čísla. Mým cílem bylo vrátit „čísům“ jejich podobu. Existují válečná videa a fotoreportáže, já však zkusila něco nového – 3D reportáž. Požádala jsem vojáky stát 5 minut bez pohybu pro zachycení jejich postavy a portrétu ručním 3D skenerem.

Původně jsem měla skenovat vojáky na frontě, na Donbasu. Kvůli závažné poruše auta v první den cesty jsem se ale do blízkosti fronty nedostala. Místo toho jsem se ocitla v dobrovolnickém domě, odkud jsem s dobrovolníky další den vyrazila do rehabilitačního centra pro vojáky v Kyjevě. V Kyjevském rehabilitačním centru jsem přes léto a podzim sbírala 3D data a příběhy, trávila čas s vojáky a veterány, kteří tou dobou procházeli rehabilitací po návratu z fronty.

Dobrovolníci, s kterými mě seznámily tyto okolnosti, jsou z nestátních institucí. Převážně z vlastních prostředků podporují vojáky na frontě, věnují se hlavně veteránům po jejich návratu a pomáhají jim vrátit se zpět do běžného života. V té době se starali o lidi, o které se většina společnosti přestávala zajímat. Vycestovala jsem na Ukrajinu, abych udělala válečnou reportáž z fronty, místo toho jsem však pro sebe objevila jiný obraz války, a to svět válečných veteránů a dobrovolníků z řad civilistů, kteří své úsilí zaměřili na léčení jizev války.

Po vojácích jsem nevyžadovala, aby v procesu skenování měli na sobě uniformu a nechtěla jsem, aby měli zbraň. Každý věděl, co dělám a proč je chci naskenovat, ale celý proces se měl odehrát podle nich. Byli překvapeni nabídnutou svobodou projevu. Pro mě jako autorku projektu bylo nesmírně důležité zachovat autenticitu osobností, které jsem skenovala. Tak roku 2019 vznikl projekt z pětadvaceti soch vojáků a veteránů realizovaných na základě 3D skenů z roku 2018.

---

¹ MRÁZKOVÁ, Daniela. *Příběh fotografie, Vyprávění o historii světové fotografie prostřednictvím životních a tvůrčích osudů významných osobností a mezních vývojových okamžiků*. 2. upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 1986, , s. 99.

„Benteha“

V únoru roku 2022 jsem pocítila potřebu znovu zachytit aktuální dění teď a tady. Byla to doba, kdy Ukrajině hrozila masivní invaze ruských vojsk.

V té době musel mít každý obyvatel Ukrajiny připraven tzv. úzkostný batoh (ukrajinsky „tryvozhna valiza“ – úzkostný batoh, tj. souprava pro přežití.) Celá má rodina byla tou dobou v Kyjevě a já jsem byla v Česku. S každým z nich jsem probírala, co by měla obsahovat taková souprava pro přežití. Situaci jsem prožívala, jako bych byla na Ukrajině, a tak jsem se rozhodla si také připravit svůj úzkostný batoh, abych tímto mohla zažít to, co nyní prožívá moje rodina, tedy připravit se na nejhorší možné scénáře.

Každý den začínal a končil s pocitem strachu, až nakonec jsem pocítila, že můj strach se transformuje do něčeho většího – do bentehy. Stav duševního neklidu, rozrušení, napětí pramenící z obav a úzkosti se vyjadřuje na Ukrajině jedním slovem: „benteha“. Benteha je tedy směs těchto pocitů, nemá jednu jednoznačnou příčinu a neustupuje. Uvědomila jsem si, že je to benteha, když mi z pocitu strachu zčervenaly líce a začal téct studený pot. Bylo mi jasné, že tento opakující se stav je něco komplikovanějšího než jen pasivní vnitřní prožívání strachu.

Ať chceme nebo ne, strach vždy přímo souvisí s očekáváním. Samotnou podstatu strachu tvoří očekávání negativní situace. Právě s touto skutečností je nejtěžší se vyrovnat. Chtěla jsem věřit v to nejlepší, ale nejtěžší bylo připravit se na to nejhorší. Jak moc velké to bude? Kdy to bude? A jak je možné vůbec se na něco takového připravit? Dne 18. února roku 2022 jsem se nechala naskenovat ve stavu bentehy s mým úzkostným batůžkem na zádech. Je to můj autoportrét, kdy bojuji s bentehou a pocitem očekávání během bezesné noci. Otáčím se, abych věděla, co mě čeká a před čím utíkat. Nic nevidím, ale výrazně to cítím. Ruský masivní útok na celou Ukrajinu začal 24. února 2022 v 5 hodin ráno místního času. Očekávání a benteha se staly součástí každodenního života, přestaly již být něčím zvláštním. Na fenomén úzkostného batůžku se časem zapomnělo, nebyl již spojován s úzkostí, ale spíše s permanentní pohotovostí.

„One – February, two – March, three – April, four – May...“

Od dubna roku 2022 na FaVU VUT probíhaly workshopy pro ukrajinské děti, na jejichž organizaci jsem se také podílela. Nebylo jednoduché, pro mě samotnou, ale ani pro většinu dětí, vracet se do aktivit patřících do normálního života po tom všem, co se od února změnilo v našich životech. Nejvíc mi ale pomohly právě rozhovory s dětmi. Inspirovaly mě k tvorbě a realizaci nového projektu. Dílo *One – February, two – March, three – April, four – May...* zahrnuje 3D skeny ukrajinských dětí, s kterými mě seznámila tato krutá válka a které souhlasily, že mi pomohou v realizaci tohoto nového díla, jehož vyprávění začíná mými dojmy z doby, kterou jsem strávila spolu s nimi, s mladými Ukrajinci, kteří se ocitli v Česku po ruské invazi na Ukrajinu.

Nemám ráda slovo „uprchlíci“, jak se Ukrajincům v Česku začalo říkat – působí nelidsky a k označení dětí se vůbec nehodí. Děti totiž mají výjimečnou schopnost, že se tak ani necítí. Nejsou těmi, kdo se schovávají, ale těmi, kdo počítají se zavřenýma očima, aby – až je otevřou – našly to, co bylo před jejich zraky dočasně skryto. Jedna – únor, dvě – březen, tři – duben, čtyři – květen... Ale tohle není hra, ani předem dané odpočítávání. Ony si nehrají na schovávanou, jak se na první pohled zdá, ony počítají měsíce, aby pak mohly najít to, co nikdy nebylo ztraceno a nikdo jim to nevzal. Děti ve své mysli nedovolily zlu jim něco vzít nebo zničit. Chtěla jsem jim svým projektem poděkovat za jejich statečnou mysl, považovala jsem za důležité tento příběh zafixovat a uchovat pro budoucnost, abychom na tuto část historie nezapomněli. V jejich očích minulost – tak jako současnost i budoucnost – nebyla bombami zničena. Pro mě jsou tyto děti osobnostmi s temperamentním charakterem a touhou žít a neztrácet, ale nacházet.

Snažila jsem se spojit životní realitu lidí s mým subjektivním prožitkem, bez něhož by tato realizace nevznikla. Aktéry projektu jsem však nijak nearanžovala ani nenastavovala, tu hru jsme hráli spolu a konečný výsledek vytvořili právě oni na základě naší spolupráce. Samozřejmě jsem jejich projev ovlivnila výzvou k účasti na projektu a svou přítomností, je však třeba zdůraznit, že je tu stále řeč o dětech. Důležitou byla tedy právě spolupráce s nimi, díky níž jsme se na workshopech blíže seznámili – stala se totiž nedílnou součástí reálného příběhu odehrávajícího „teď a tady“.

„Nakonec ale vždy zobrazenou autenticitu dokumentované skutečnosti si divák musí dešifrovat sám. Musí si být vědom toho, že výsledek nemusí být kopií skutečnosti, ale spíše pohledem dokumentaristy na ni.“²

„Otužilí sirénami“

(Benteha a One – February, two – March, three – April, four – May...)

„V dnešní době má umění každodenní účel – stát se kronikou.“³

Od první středy v únoru roku 2022 jsem po pravidelné zkoušce sirén v Česku byla jiná. Tento zvuk se pro mě proměnil ve znění přítomné skutečné hrozby. S tímto zvukem pro mě rok začal a také skončil. Ve svých reportážích se snažím nejen zprostředkovat divákovi vizuální obraz konkrétní skutečné události, ale i zachytit emotivní podstatu prožitku dané situace. V kompozici *Otužilí sirénami* nabízím pohled na vývoj emocionálního prožívání války během

---

² ŘIČICA, Josef. *Subjektivita sociálního dokumentu*, s. 18 [online]. 2012. Diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. Vedoucí práce PhDr. Jan Mašek, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/5089/1/diplomova%20prace.pdf> [cit. 1. 4. 2023].

³ MYCHED Oleksandr, *Jazyk války. Obžaloba ruské války od ukrajinského spisovatele Oleksandra Mycheda. Paměť národa* [online]. 25. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/komentare-analyzy/jazyk-valky-obzaloba-ruske-valky-od-ukrajinskeho-spisovatele-oleksandra> [cit. 1. 4. 2023].

prvního roku, kdy válka pokryla nejen celou Ukrajinu, ale roznesla své následky po celém světě. V první linii se ocitli Ukrajinci, kteří novou etapu války začali prožívat ještě před prvními sirénami. Začalo to nejistotou obrovských rozměrů, kdy se vyhlížela nevyhnutelná velká válka. Během roku se dominantním pocitem stala naděje. Pro mě se objevila v očích dětí s nadějí čekajících na konec války.

U toho, čemu říkám 3D reportáž, se nikdy nevracím zpět v čase. Vymezení času považuji za hlavní princip fixace reality. A pokud má tato fixace vzniknout, tak jediné teď a tady, abych pak mohla říct, že je skutečně pravdivá. To je na ní to nejpodstatnější. Takový přístup zachycení současnosti na základě archivních dat mi umožňuje vytvářet instalace chronologických příběhů ještě před tím, než se stanou součástí psané historie. Tento proces má samozřejmě své nedostatky – podobně jako čtenář novin k reportážní fotografii potřebuje i recipient mé práce textový popis, aby mohl pocítit „efekt přítomnosti“. Mé 3D reportáže jsou založeny na principu zprostředkování autenticity, nic dalšího do nich nevkládám, nic nedomyšlím ani nefabuluji. Všechno, co zachycuji, se doopravdy stalo „teď a tady“ – a s námi.

V případě reportáží z roku 2022 neukazují zničená města ani zmrzačená těla, nýbrž skryté důsledky války – stavy mysli a postoje lidí, které ovlivňují současnost i budoucnost. Mé 3D reportáže referují o životě v době, která je prosycena posttraumatickým stresovým syndromem. Nejsem reportér s kamerou, který může a musí rychle a nemilosrdně zaznamenat válečný zločin, aby zdokumentoval teroristické činy agresora. Mým cílem není zachytit to, co je na povrchu, ale to, co je součástí dopadů této války, které nejsou viditelné, ale které jsou možná o to závažnější a jež bychom proto neměli přehlížet.

Závěr

Termín *3D reportáž* jsem zavedla roku 2018 na pozadí již probíhající války, abych v tomto médiu mohla pracovat s autenticitou a s jejím následným sochařským zpracováním. Mým záměrem bylo reflektovat aktuální dění a touto specifickou formou archivace záznamu události je dále zprostředkovat. V textové části práce se s ohledem na povahu projektu uchyluji k reportážně esejistickému psaní a záměrně se vyhýbám teoretické reflexi, která vyžaduje časový odstup a jistou míru „objektivity“.

Realizací a vystavením těchto dvou děl, která existují v sochařské instalaci vytvořené na základě 3D skenů, uzavírám pro mě stále živou věc. Tato skutečnost představuje další krok na cestě k uvolnění napětí v mé mysli. Jedině v okamžiku, kdy sochy již fyzicky existují, otevírá se pro mě možnost odstupů od neustálého prožívání příběhů z války.

Sochy jsem realizovala pomocí 3D tisku s následnou retuší, čímž jsem chtěla dosáhnout zaostření na původní detail 3D skenů, který 3D tisk občas není schopen dokonale zvládnout. To platí i pro sochu s názvem *Benteha*, která byla naskenována velmi narychlo, v důsledku

čehož došlo k nadbytečnému množství glitchů. Abych zachovala autentičnost záběru, glitche jsem ponechala a k přeskenování těchto detailů jsem se už nevracela. Socha díky tomu disponuje osobitým detailem daným dobou, v níž byly skeny pořízeny (ideálně zachycená výšivka na vojenské košili nebo nafouklé žíly na ruce a ve tváři).

Samostatnou sochu i sousoší umísťuji do vlastních „pokojů“ reprezentovaných dvěma stěnami – tedy do konstelace, která je uzavírá ve vlastním čase a prostoru. Snažím se tím poukázat na to, že se díváme do minulosti tak, jako bychom sledovali záznam z archivu. Dvě stěny tak v dané instalaci plní funkci archivu, v němž jsou příběhy a události uchovány; sochy zde existují samy o sobě a jsou jen minimálně ovlivněny okolním (výstavním) prostorem. Tím, že jsou oba „pokoje-archivy“ postaveny naproti sobě, se pohledy zachycených aktérů setkávají a uzavírají tak roční kapitolu rusko-ukrajinské války z roku 2022.

Literatura:

MRÁZKOVÁ, Daniela. Příběh fotografie, *Vyprávění o historii světové fotografie prostřednictvím životních a tvůrčích osudů významných osobností a mezních vývojových okamžiků*. 2. upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 1986. 269 s. ISBN: sine.

MYCHED Oleksandr, Jazyk války. Obžaloba ruské války od ukrajinského spisovatele Oleksandra Mycheda. *Paměť národa* [online]. 25. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/komentare-analyzy/jazyk-valky-obzaloba-ruske-valky-od-ukrajinskeho-spisovatele-oleksandra> [cit. 1. 4. 2023].

ŘIČICA, Josef. *Subjektivita sociálního dokumentu* [online]. 2012. Diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. Vedoucí práce PhDr. Jan Mašek, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/5089/1/diplomova%20prace.pdf> [cit. 1. 4. 2023].

OBRAZOVÁ ČÁST

Benteha, 3D model, 2022

One – February, two – March, three – April, four – May..., 3D model, 2022

Otužilí sirénami, 3D vizualizace, 2023